
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN - POLONIA

VOL.LX, SUPPL. XVI, 36

SECTIO D

2005

¹ Katedra i Zakład Medycyny Społecznej Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Department of Social Medicine, Wrocław Medical University
kierownik/director: prof. zw. Ludmiła Waszkiewicz;

² Zakład Resocjalizacji i Rewalidacji, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego
kierownik: dr Piotr Kwiatkowski, Instytut Institute of Pedagogics, University of Wrocław

WOJCIECH BOLANOWSKI¹, PIOTR KWIATKOWSKI²

***Bonding of Aggressive Attitudes Expressed at School in Youth Aged 16-19
to Properties of Home, Parents and World of Values***

**Powiązania między postawami agresywnymi w szkole u młodzieży 16-19 letniej
z wyznawanymi wartościami, kontaktem z rodzicami i własnościami domu rodzinnego**

Zjawisko agresji jest jednym z bardzo rozpowszechnionych i niekorzystnych ryzykownych zachowań zdrowotnych wśród uczniów szkół [5, 6]. Szersze analizy tych problemów występujących na gruncie polskim znaleźć można w publikacjach Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej [np.1]. Wśród uczniów szkół licealnych dręczenie kolegów ma mniejsze natężenie, jednak silne emocje wewnętrzne powodują bardzo często niedające się zaakceptować zachowania wobec innych uczniów i nauczycieli (agresja słowna, prowokowanie innych uczniów do zachowań agresywnych, intrygi). Podjęliśmy próbę syntetycznego ujęcia związku między deklarowanymi w badaniu ankietowym postawami agresywnymi a charakterystyką domu rodzinnego, związków z rodzicami i światem wyznawanych wartości życiowych. Korzystaliśmy przy tym z własnych wcześniejszych doświadczeń [2,3,4] badawczych.

CEL BADAŃ

Badaliśmy związki między deklarowanymi w ankietach postawami agresywnymi a zmiennymi opisującymi dom rodzinny, kontakty z rodzicami i wyznawane wartości życiowe u uczniów klas 1-3 liceów ogólnokształcących i profilowanych stosując jako narzędzie korelację kanoniczną.

MATERIAŁ I METODA

Anonimową ankietą przebadano na przełomie stycznia i lutego 2005 roku 963 licealistów z Wrocławia w wieku (ukończonych) 16-19 lat z 45 klas 1-3 kilku liceów ogólnokształcących i profilowanych. Struktura wieku: 127 (13%) – 16 lat, 359 (37%) – 17 lat, 371 (39%) 18 lat, 100 (10%) – 19 lat, 3 osoby spoza tego przedziału wiekowego. 301 (31%) – klasa 1, 386 (40%) klasa 2, 274 (29%) – klasa 3. Struktura płci: 364 M (38%), 591 K (62%). Struktura rodzin: 184 (19%) nie mieszkało z obojgiem rodziców. Struktura środowiskowa: 485 uczniów (50%) liceów ogólnokształcących, 476 uczniów (50%) liceów profilowanych.

Stwierdzono częste występowanie postaw agresywnych. Badano korelacje między sześcioma wskaźnikami postaw agresywnych a:

1. siedmioma wskaźnikami jakości domu rodzinnego,
2. sześcioma wskaźnikami kontaktu emocjonalnego z rodzicami
3. siedmioma wskaźnikami utożsamiania się z wartościami życiowymi.

Około jedna trzecia z tych związków była istotna statystycznie na poziomie $p=0,05$. Z uwagi na liczne i trudne do usystematyzowania korelacje zastosowano narzędzie analizy wielowymiarowej: korelację kanoniczną. Metoda ta dała jako rezultat: 1.miarę siły związku między wszystkimi wskaźnikami agresywności a wszystkimi wskaźnikami jakości domu rodzinnego jednocześnie oraz 2.wagi poszczególnych wskaźników, takie aby zmaksymalizować związek między grupami wskaźników. Analogicznie otrzymano miary siły:

1.związku między wiązką wskaźników agresywności a wiązką wskaźników kontaktu z rodzicami

2.związku między wiązką wskaźników agresywności a wiązką wskaźników wartości życiowych.

Celem było porównanie siły tych trzech zależności.

Dane wejściowe nie spełniały założenia korelacji kanonicznej o wielowymiarowej normalności zmiennych. Ponieważ jednak z innych badań mogliśmy z góry wysnuć hipotezy o względnej sile badanych związków postanowiliśmy niejako zbadać odporność metody korelacji kanonicznej na niespełnienie założenia o normalności. Liczyliśmy przy tym na to, że wielkość próby odegra pozytywną rolę: liczba przypadków była przynajmniej 70 razy większa niż liczba zmiennych (961/14 i więcej, gdy ograniczyliśmy liczbę zmiennych).

WYNIKI

Postawy agresywne występowały bardzo często. 70% badanych drażniły często lub czasami postawy innych osób w klasie, 55% odczuwało bardzo silny negatywny stosunek emocjonalny do przynajmniej jednego nauczyciela, 6% osób nie dbało o stosunki z żadną inną osobą w klasie, a 24% dbało o dobre stosunki tylko z niektórymi osobami w klasie, tylko około połowy zadeklarowało, że nie lubi patrzeć na bójkę innych. 13% brało udział w dręczeniu kogoś z uczniów w tym roku, 6% dokonywało samookaleczeń. Silne odczuwanie niechęci do nauczyciela występowało istotnie rzadziej u starszych, u dziewcząt i w liceum ogólnokształcącym. Częstość samookaleczeń istotnie malała z wiekiem. Dręczenie innych było znacznie rzadsze u dziewcząt.

MODEL ZJAWISKA

Badaliśmy związki 20 zmiennych (3 wiązki) z 6 wskaźnikami postaw agresywnych. Około jedna trzecia tych korelacji była istotna statystycznie na poziomie $p=0,05$. Dlatego mieliśmy podstawy sądzić, że 4 badane wiązki zmiennych są ze sobą wzajemnie skorelowane.

Korelacja kanoniczna wskaźników opisujących postawy agresywne i dom rodzinny

Użyliśmy sześciu wskaźników opisujących agresywność i siedmiu wskaźników opisujących dom rodzinny. Uzyskaliśmy niewielką korelację R, istotną statystycznie, przy dobrej wariancji wyjaśnianej. Testy chi-kwadrat z usuwaniem kolejnych pierwiastków pokazały, że tylko jeden pierwiastek był istotny i powinien być analizowany (tabela 1).

Tab. 1. Postawy agresywne – dom rodzinny. Uzyskane wagi kanoniczne

Zmienne opisujące agresywność	wagi kanoniczne	zmienne opisujące dom rodzinny	wagi kanoniczne	korelacja kanoniczna R
agr1	0,304	dom1	-0,125	R=0,22 p=0,0065 wariancje wyodrębnione 100% i 85%
agr2	-0,471	dom2	-0,009	
agr3	0,266	dom3	0,107	
agr4	-0,158	dom4	-0,758	
agr5	-0,037	dom5	0,337	
agr6	0,681	dom6	-0,457	
		dom7	0,262	

Wyniki obliczeń pokazują, że związek między postawami agresywnymi a zobiektywizowaną jakością domu rodzinnego jest istotny statystycznie, lecz dość słaby. Waga kanoniczna wskaźnika dom2 jest bardzo mała, jednak usunięcie tego wskaźnika z modelu nie polepsza korelacji kanonicznej.

Korelacja kanoniczna wskaźników opisujących postawy agresywne i kontakt emocjonalny z rodzicami.

Użyliśmy sześciu wskaźników opisujących agresywność i sześciu wskaźników opisujących kontakt emocjonalny z rodzicami. Uzyskaliśmy korelację $R=0,31$, istotną statystycznie. Tylko jeden pierwiastek spełniał warunki kwalifikujące do analizy.

Tab. 2. Postawy agresywne – kontakt emocjonalny z rodzicami. Uzyskane wagi kanoniczne

Zmienne opisujące agresywność	wagi kanoniczne	zmienne opisujące kontakt emocjonalny z rodzicami	wagi kanoniczne	korelacja kanoniczna R
agr1	0,48	kont1	0,51	R=0,31 p=0,0000 war. wyodrębnione i 100%-szy pierwiastek 33% war.
agr2	-0,36	kont2	-0,25	
agr3	0,24	kont3	-0,08	
agr4	-0,13	kont4	0,51	
agr5	-0,21	kont5	-0,16	
agr6	0,57	kont6	-0,18	

Wyniki pokazują, że kontakt emocjonalny z rodzicami ma związek z przejawianiem postaw agresywnych i związek ten jest silniejszy niż związek agresywności z jakością domu rodzinnego.

Korelacja kanoniczna wskaźników opisujących postawy agresywne i wyznawane wartości życiowe.

Użyliśmy sześciu wskaźników opisujących agresywność i siedmiu wskaźników opisujących wyznawane wartości życiowe. Uzyskaliśmy korelację $R=0,39$, znaczącą i istotną statystycznie. Trzy pierwiastki spełniały warunki kwalifikujące do analizy, jednak korelacja kanoniczna pierwszego pierwiastka była największa (0,39, gdy drugiego 0,25), dlatego podajemy wagi tylko dla pierwszego pierwiastka.

Tab. 3. Postawy agresywne – wartości życiowe. Uzyskane wagi kanoniczne

zmienne opisujące agresywność	wagi kanoniczne (pierwszy pierwiastek)	Zmienne opisujące wartości życiowe	wagi kanoniczne (pierwszy pierwiastek)	korelacja kanoniczna R i jej istotność
agr1	-0,09	dom1	-0,05	R=0,39 p=0,0000 war. wyj. 100%, 87%, pierwszy pierw. wyjaśnia 18% war.
agr2	0,76	dom2	-0,12	
agr3	-0,25	dom3	0,45	
agr4	-0,16	dom4	0,19	
agr5	-0,01	dom5	0,65	
agr6	-0,34	dom6	0,22	
		dom7	-0,25	

Wyniki pokazują, że świat wartości życiowych ma duży wpływ na postawy agresywne u starszych uczniów. Wartości życiowe wyjaśniają agresję lepiej niż kontakt emocjonalny z rodzicami i znacznie lepiej niż zobiektywizowana wartość domu rodzinnego.

DYSKUSJA

Zastosowane narzędzie statystyczne pozwoliło na interesujący pomiar zależności między postawami agresywnymi a zmiennymi opisującymi badanego. Mianowicie różne wskaźniki agresywności (tabela 4) miały różny wkład w korelację tej wiązki z wiązkami zmiennych opisującymi dom, rodziców i wartości życiowe (tabela 4). Nie było przedmiotem tej pracy śledzenie tych szczegółów, widać jednak zaletę skonstruowanej (sześciowymiarowej) miary agresywności – jest „elastyczna”, można się nią było posłużyć bez utraty informacji, która następuje, gdy buduje się prostą skalę zachowań agresywnych, dodając różne aspekty agresywności „jak jabłka do pomarańczy”.

Tab. 4. Rozpatrywane wskaźniki

wskaźniki postaw agresywnych	wskaźniki opisujące dom rodzinny	wskaźniki opisujące więź z rodzicami	wskaźniki wartości życiowych
agr1 Samookaleczał się	dom1 Mieszka z obojgiem rodziców	kont1 Spędza mało czasu z rodzicami	wart1 Systematycznie praktykuje wiarę
agr2 Brał udział w dręczeniu w tym roku	dom2 Rodzice piją dużo alkoholu	kont2 Lubi przebywać z ojcem lub z matką	wart2 Ma wizję przyszłości zawodowej
agr3 Nie lubi patrzeć na bójki	dom3 Rodzice często się kłócą	kont3 Brak mu w życiu obecności rodziców	wart3 Ma hobby, zainteresowania
agr4 Stara się żyć dobrze z koleżankami i kolegami w klasie	dom4 Rodzice w sposób przyjazny rozmawiają o przyszłości	kont4 Nie lubi spędzać czasu z rodzicami i unika ich	wart4 Poświęca dużo czasu na naukę
agr5 Są nauczyciele, których nienawidzi	dom5 Rodzice zachęcają do nauki	kont5 Rodziców nie obchodzą jego uczucia	wart5 Brał udział w działaniach
agr6 Drażnią go postawy innych ludzi w klasie	dom6 Rodzice pomagają w nauce	kont6 Rodzice są pozytywnym wzorem postępowania	społecznych wart6 Zależy mu na zdrowiu i urodzie
	dom7 Rodzice płacą za naukę		wart7 Uważa, że człowiek powinien mieć w życiu jak najmniej partnerów seksualnych

Jeśli chodzi o więźkę zmiennych opisujących dom rodzinny najwyższe wagi kanoniczne miały wskaźniki dom4: „rodzice w sposób przyjazny rozmawiają o przyszłości” i dom6: „rodzice pomagają w nauce”. Widać, że spośród wskaźników, które miały opisywać dom rodzinny najważniejsze mające związek (tutaj ujemny) z agresją dotyczącą kontaktu z rodzicami. Spośród zmiennych opisujących kontakt z rodzicami najwyższe wagi kanoniczne miały wskaźniki: kont1 („spędza mało czasu z rodzicami”) i kont4 („nie lubi spędzać czasu z rodzicami i unika ich”). Wagi kanoniczne zmiennych opisujących wartości życiowe są trudne do zinterpretowania, ponieważ z obliczeń wyłoniły się trzy rozwiązania, co nie umniejsza wagi najważniejszego wyniku: że występuje znaczący związek między wartościami życiowymi a postawami agresywnymi.

WNIOSKI

1. Spotykane w szkole agresywne postawy wobec innych uczniów, nauczycieli i autoagresja są związane najsilniej z niewyznawaniem tradycyjnych wartości życiowych takich jak: religijność, poświęcanie czasu na naukę, posiadanie zainteresowań, udział w działaniach społecznych.
2. Kontakt emocjonalny z rodzicami ma większy wpływ ograniczający agresywność postaw niż zobiektywizowana jakość domu rodzinnego.

LITERATURA

1. Agresja i przemoc a zdrowie psychiczne. Binczycka-Anholcer M (red). Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej. Warszawa-Poznań 2001.
2. Bolanowski W, Bolanowska M, Waszkiewicz L. Negatywne zachowania zdrowotne licealistów niemieszkających z obojgiem rodziców. Annales UMCS Sectio D Medicina 2004, 59, suppl. 14, 195-200.
3. Bolanowski W, Kwiatkowski P, Bolanowska M, Waszkiewicz L. Wyodrębnienie cech domu rodzinnego sprzyjających negatywnym zachowaniom zdrowotnym licealistów w rodzinach pełnych. Annales UMCS Sectio D Medicina 2004, 59, suppl. 14, 190-193.

4. Bolanowski W, Bolanowska M, Waszkiewicz L. Konflikty przekonań z postawami antyzdrowotnymi u młodzieży licealnej w wieku 16-17 lat. w: Środowisko a zdrowie dziecka. Fundacja na Rzecz Dzieci Zagłębia Miedziowego, Legnica 2004.
5. Woynarowska B, Mazur J (red). Zachowania zdrowotne i zdrowie młodzieży szkolnej w Polsce i innych krajach. Tendencje zmian w latach 1990-1998. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2000, s.12.
6. Woynarowska B, Mazur J. Zachowania zdrowotne młodzieży szkolnej w Polsce: wyniki badań HBSC 2002. Zdr Publ 2004, 114(2): 159-167.

STRESZCZENIE

Dane z odpowiedzi ankietowych 963 licealistów (16-19 lat) z dużego miasta na pytania dotyczące: postaw agresywnych, jakości domu rodzinnego, kontaktu z rodzicami i wyznawanych wartości życiowych poddano korelacji kanonicznej. Spotykane w szkole agresywne postawy wobec innych uczniów, nauczycieli i autoagresja były związane najsilniej ($R=0,39$) z niewyznawaniem tradycyjnych wartości życiowych takich jak: religijność, poświęcanie czasu na naukę, posiadanie zainteresowań, udział w działaniach społecznych. Kolejną cechą badanego mającą związek z agresywnością był kontakt emocjonalny z rodzicami ($R=0,31$). Najmniejszy był związek agresywności postaw ze zobiektywizowaną jakością domu rodzinnego ($R=0,21$).

SUMMARY

Anonymous survey of 963 school youth aged 16-19 from city of 650 000 inhabitants evaluated aggressive attitudes, quality of home, emotional bonds with parents and life values.

Data were submitted to canonical correlation. Aggressive attitudes had strongest connection ($R=0,39$) to life values like: religiousness, time devoted to learning, personal interests (hobbies), participation in voluntary actions. Significant was connection between aggressive attitudes and emotional bonds with parents ($R=0,31$). Significant but smallest ($R=0,21$) was connection of aggressive attitudes to quality of home (measured as presence of both parents, absence of alcoholism, welfare).